

Міністерство освіти і науки України
Київський національний торговельно-економічний університет
Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ

Факультет готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Кафедра готельного та туристичного бізнесу

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Безпека життя			
повна назва навчальної дисципліни			
для підготовки студентів освітнього ступеня	бакалавр молодший бакалавр, бакалавр чи магістр	року набору	2019
галузі знань	05 Соціальні та поведінкові науки шифр і назва галузі знань		
спеціальності	051 Економіка шифр і найменування спеціальності		
освітня програма / спеціалізація	Економіка бізнесу назва освітньої програми / спеціалізації		
статус дисципліни	обов'язкова обов'язкова чи вибіркова		

Харків, 2019 рік

Розробник:

Фаворов Євгеній Ілліч,
викладач кафедри туристичного та готельного
бізнесу

прізвище, ім'я, по батькові повністю, посада повністю, науковий
ступінь, вчене звання повністю

02.09.2019 р.

підпис

Є. І. Фаворов

ініціали та прізвище

Керівник (гарант) освітньої
програми

Мітєєва Тетяна Леонідівна,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин, обліку та фінансів,
кандидат економічних наук, доцент

прізвище, ім'я, по батькові повністю, посада повністю, науковий
ступінь, вчене звання повністю

02.09.2019 р.

підпис

Т. Л. Мітєєва

ініціали та прізвище

Програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри
туристичного та готельного бізнесу

назва кафедри

протокол від 02.09.2019 р. № 2.

Зав. кафедри

підпис

М. М. Паньків

ініціали та прізвище

Програму розглянуто та затверджено на засіданні методичної комісії інституту,
протокол від 02.09.2019 р. № 1.

Голова методичної комісії

підпис

Л. І. Літвін

ініціали та прізвище

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Робоча програма навчальної дисципліни «Безпека життя» розроблена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 051 Економіка галузі знань 051 Соціальні та поведінкові науки.

Метою викладання навчальної дисципліни є набуття студентами компетенцій, знань, умінь і навичок створювати безпечні умови життя і діяльності, формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є аналіз негативного впливу різного роду небезпек на життя і здоров'я людини, а також методів, засобів і заходів захисту від них.

Міждисциплінарні зв'язки вивчення навчальної дисципліни ґрунтується на знаннях навчальних дисциплін «Фізіологія людини», «Екологія» повної загальної середньої освіти та основою для подальшого засвоєння професійних навчальних дисциплін, таких як «Економічна теорія», «Філософія», «Правознавство».

Мова викладання – українська.

НАВЧАЛЬНИЙ ВІДДІЛ
ХАРКІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ КНТЕУ

2. ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Навчальна дисципліна забезпечує набуття студентами:

загальних компетентностей:

ЗК 1. Здатність до ініціативності, відповідальності та навичок безпечності відповідно до майбутнього профілю роботи, галузевих норм та правил, а також необхідного рівні індивідуального та колективного рівня безпеки у надзвичайних ситуаціях;

ЗК 2. Здатність зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;

ЗК 5. Здатність спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово.

програмних результатів навчання:

ПРН 1. Асоціювати себе як члена громадського суспільства, наукової спільноти, визнавати верховенство права, зокрема у професійній діяльності, розуміти і вміти користуватися власними правами і свободами, виявляти повагу до прав і свобод інших осіб, зокрема, членів колективу;

ПРН 2. Відтворювати моральні, культурні, наукові цінності, примножувати досягнення суспільства в соціально-економічній сфері, пропагувати ведення здорового способу життя;

ПРН 20. Оволодіти навичками усної та письмової професійної комунікації державною та іноземною мовами;

ПРН 21. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;

ПРН 22. Демонструвати гнучкість та адаптивність у нових ситуаціях, у роботі із новими об'єктами, та у невизначених умовах;

ПРН 23. Показувати навички самостійної роботи, демонструвати критичне, креативне, самокритичне мислення;

ПРН 24. Демонструвати здатність діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів, цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності. Таксономія небезпек

Об'єкт та предмет безпеки життєдіяльності (БЖД). Основні завдання науки про безпеку людини, історія її розвитку. Концепція ООН про сталий розвиток людства — основа БЖД. Концепція БЖД.

Життєдіяльність як фізіологічно-структурне поняття, її суть, взаємозв'язки та взаємозалежності. Багатогранність діяльності людини, її структура та характерні ознаки. Взаємозв'язок життєдіяльності з навколишнім середовищем в системі «людина — середовище — діяльність». Принципи забезпечення життєдіяльності.

Основні поняття та визначення БЖД. Небезпечні, шкідливі, уражаючі, нейтральні та необхідні фактори. Поняття безпеки, ризику та їх взаємозв'язки. Небезпека як основний фактор, що визначає рівень безпеки. Методологічні основи безпеки життєдіяльності.

Тема 2. Ризик, як кількісна оцінка небезпек. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС

Ризик. Індивідуальний та соціальний ризик. Концепція ризику. Теорія ризику. Оцінка рівня ризику. Визначення та вимірювання ризику. Методи визначення ризику. Прийнятний ризик та безпека. Екстремальні ситуації як ситуації багатофакторних небезпек. Типові моделі небезпек. Людський чинник у формуванні ситуації.

Класифікація негативних чинників та визначення їхнього рівня у індивідуальній діяльності. Методика прогнозування можливості виникнення негативних чинників в індивідуальній діяльності. Теорія катастроф. Принципи, методи та засоби забезпечення безпечної життєдіяльності. Управління ризиком, можливі шляхи його зменшення.

Тема 3. Природні небезпеки. Характер їхніх проявів та вплив на людей, тварин, рослини, об'єкти господарювання

Загальна характеристика природних небезпек. Стихійні лиха. Негативний вплив космічних випромінювань. Біологічні небезпеки. Уражаючі фактори природних небезпек, характер їхніх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки та навколишнє середовище, основні напрями забезпечення безпеки.

Тема 4. Техногенні небезпеки та їх наслідки

Технічні засоби та технологічні процеси як джерела небезпек. Класифікація негативних факторів середовища життєдіяльності та їх характеристика. Гранично допустимий рівень фактора. Класифікація негативних факторів. Методи та технічні засоби визначення й оцінки рівня негативних факторів середовища. Моделі аварійних ситуацій.

Промислові аварії, катастрофи, основні причини їх виникнення та наслідки. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу. Гідродинамічні аварії.

Термічні фактори та спеціальні засоби попередження і захисту від них. Загальні вимоги пожежної безпеки. Правила поведінки людей у разі виникнення пожежі.

Хімічні фактори, їх класифікація, шляхи надходження небезпечних хімічних речовини в організм людини. Принципи хімічної безпеки. Вплив забруднення навколишнього середовища на організм людини.

Тема 5. Радіація. Наслідки її впливу на навколишнє середовище, життя та здоров'я людей

Природа іонізуючого випромінювання. Дія радіації на людину. Принципи забезпечення радіаційної безпеки. Джерела радіації та одиниці її вимірювання. Класифікація радіаційних аварій. Фази аварій та фактори радіаційного впливу на людину. Механізм дії іонізуючих випромінювань. Ознаки радіаційного ураження. Нормування радіаційної безпеки. Організація дозиметричного контролю.

Тема 6. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС

Джерела виникнення та види соціальних небезпек. Руйнівні ідеї та течії, їх наслідки для людини та людства в цілому.

Класифікація соціально-політичних небезпек. Соціально-політичні конфлікти. Види тероризму, його уражаючи фактори. Стан та динаміка розвитку проявів тероризму. Загроза національній та глобальній безпеці в зв'язку з поширенням тероризму, стратегія захисту від тероризму. Індивідуальні та колективні дії під час терористичних актів.

Сучасні інформаційні технології, інформаційні небезпеки. Нові види небезпек, що породжуються науково-технічним прогресом.

Технологічний тероризм. Духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти здоров'я людини. Проблеми здоров'я в житті людини.

Тема 7. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності на виробництві та у побуті

Загальна модель забезпечення безпеки життєдіяльності на виробництві та у побуті. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності. Конституційні основи безпеки: право на життя, працю, свободу, соціальний, громадський та державний захист.

Функції управління пов'язані з прогнозуванням, плануванням, регулюванням, координацією та контролем. Основні напрями забезпечення безпеки життєдіяльності. Нормативно-правові документи. Управління безпекою життєдіяльності. Єдина державна система цивільного захисту населення та територій.

Закони, законодавчі та нормативні акти, кодекси та інші регламентуючі безпеку життєдіяльності документи. Законодавчі та нормативні акти, що регламентують рівень індивідуального ризику.

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Структура навчальної дисципліни за формами навчання

Назви тем	Обсяг у годинах																								
	денна форма												заочна форма												
	повна						скорочена						повна						скорочена						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС	
Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності. Таксономія небезпек	24	4		4		16							25	1				24							
Тема 2. Ризик, як кількісна оцінка небезпек. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС	26	4		4		18							25	1				24							
Тема 3. Природні небезпеки. Характер їхніх проявів та вплив на людей, тварин, рослини, об’єкти господарювання	26	4		4		18							26			2		24							
Тема 4. Техногенні небезпеки та їх наслідки	26	4		4		18							25	1				24							
Тема 5. Радіація. Наслідки її впливу на навколишнє середовище, життя та здоров’я людей	26	4		4		18							25	1				24							
Тема 6. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та	26	4		4		18							27	1		2		24							

Назви тем	Обсяг у годинах																							
	денна форма												заочна форма											
	повна						скорочена						повна						скорочена					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					усього	у тому числі				усього	у тому числі					усього
		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ		Л	СЗ	ПЗ	ЛЗ	СРС	
характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС																								
Тема 7. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності на виробництві та у побуті	26	4		4		18							27	1		2		24						
Усього годин / кредитів ECTS	180/6	28		28		124							180/6	6		6		168						

4.2. Обсяги та структура навчальної дисципліни за навчальними роками

форма навчання	вид навчальних занять	навчальні роки							
		2017/2018		2018/2019		2019/2020		2020/2021	
		осінь	весна	осінь	весна	осінь	весна	осінь	весна
денна повна	лекційні заняття					28			
	семінарські заняття								
	практичні заняття					28			
	лабораторні заняття								
	курсова робота (проект)								
	самостійна робота студентів					124			
	усього годин					180			
денна скорочена	лекційні заняття								
	семінарські заняття								
	практичні заняття								
	лабораторні заняття								
	курсова робота (проект)								
	самостійна робота студентів								
	усього годин								
заочна повна	лекційні заняття					6			
	семінарські заняття								
	практичні заняття					6			
	лабораторні заняття								
	курсова робота (проект)								
	самостійна робота студентів					168			
	усього годин					180			
заочна скорочена	лекційні заняття								
	семінарські заняття								
	практичні заняття								
	лабораторні заняття								
	курсова робота (проект)								
	самостійна робота студентів								
	усього годин								

5. ТЕМИ ЛЕКЦІЙНИХ, СЕМІНАРСЬКИХ (ПРАКТИЧНИХ) І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

5.1. Теми лекційних занять

Тема дисципліни	Тема лекції	Обсяг у годинах			
		денна форма		заочна форма	
		повна	скорочена	повна	скорочена
Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності. Таксономія небезпек	Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності. Таксономія небезпек	4		1	
Тема 2. Ризик, як кількісна оцінка небезпек. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС	Ризик, як кількісна оцінка небезпек. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС	4		1	
Тема 3. Природні небезпеки. Характер їхніх проявів та вплив на людей, тварин, рослини, об'єкти господарювання	Природні небезпеки. Характер їхніх проявів та вплив на людей, тварин, рослини, об'єкти господарювання	4			
Тема 4. Техногенні небезпеки та їх наслідки	Техногенні небезпеки та їх наслідки	4		1	
Тема 5. Радіація. Наслідки її впливу на навколишнє середовище, життя та здоров'я людей	Радіація. Наслідки її впливу на навколишнє середовище, життя та здоров'я людей	4		1	
Тема 6. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС	Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС	4		1	
Тема 7. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності на виробництві та у побуті	Правове забезпечення безпеки життєдіяльності на виробництві та у побуті	4		1	
Усього		28		6	

Лекційний матеріал доступний на Порталі навчальних ресурсів інституту:
<https://edu.htei.kh.ua/course/view.php?id=2571>

5.2. Теми семінарських занять

Тема дисципліни	Тема семінарського заняття	Обсяг у годинах			
		денна форма		заочна форма	
		повна	скорочена	повна	скорочена
Семінарські заняття не передбачені навчальним планом.					
Усього					

5.3. Теми практичних занять

Тема дисципліни	Тема практичного заняття	Обсяг у годинах			
		денна форма		заочна форма	
		повна	скорочена	повна	скорочена
Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності. Таксономія небезпек	Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності. Таксономія небезпек	4			
Тема 2. Ризик, як кількісна оцінка небезпек. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС	Ризик, як кількісна оцінка небезпек. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС	4			
Тема 3. Природні небезпеки. Характер їхніх проявів та вплив на людей, тварин, рослини, об'єкти господарювання	Природні небезпеки. Характер їхніх проявів та вплив на людей, тварин, рослини, об'єкти господарювання	4		2	
Тема 4. Техногенні небезпеки та їх наслідки	Техногенні небезпеки та їх наслідки	4			
Тема 5. Радіація. Наслідки її впливу на навколишнє середовище, життя та здоров'я людей	Радіація. Наслідки її впливу на навколишнє середовище, життя та здоров'я людей	4			
Тема 6. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС	Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС	4		2	

Тема дисципліни	Тема практичного заняття	Обсяг у годинах			
		денна форма		заочна форма	
		повна	скорочена	повна	скорочена
Тема 7. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності на виробництві та у побуті	Правове забезпечення безпеки життєдіяльності на виробництві та у побуті	4		2	
Усього		28		6	

Завдання до практичних занять доступні на Порталі навчальних ресурсів інституту: <https://edu.htei.kh.ua/course/view.php?id=2571>

5.4. Теми лабораторних занять

Тема дисципліни	Тема лабораторного заняття	Обсяг у годинах			
		денна форма		заочна форма	
		повна	скорочена	повна	скорочена
Лабораторні заняття не передбачені навчальним планом					
Усього					

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Організація самостійної роботи студентів регламентується наступними нормативними документами:

- Положенням про самостійну роботу студентів Харківського торговельно-економічного-інституту КНТЕУ;
- Положенням про організацію освітнього процесу у Харківському торговельно-економічному інституті КНТЕУ.

Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Робота з опрацювання та вивчення рекомендованої літератури.
3. Вивчення основних термінів та понять рекомендованої літератури.
4. Підготовка до практичних занять, доповідей, тестування.
5. Контрольна перевірка кожним слухачем особистих знань, питання для самоконтролю, завдання на логічне мислення.

Питання, які пропонуються для самостійного вивчення і опрацювання теоретичних основ курсу:

Тема 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності. Таксономія небезпек

1. Системний підхід у безпеці життєдіяльності.
2. Теоретичні положення БЖД, їх філософська основа.
3. Сучасні проблеми життєдіяльності.

Тема 2. Ризик, як кількісна оцінка небезпек. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС

1. Теорія катастроф.
2. Принципи, методи та засоби забезпечення безпечної життєдіяльності.
3. Управління ризиком, можливі шляхи його зменшення.

Тема 3. Природні небезпеки. Характер їхніх проявів та вплив на людей, тварин, рослини, об'єкти господарювання

1. Методи виявлення уражаючих факторів, номенклатура та одиниці виміру.
2. Комплекс заходів з запобігання природних НС та організації дій з усунення негативних наслідків.

Тема 4. Техногенні небезпеки та їх наслідки

1. Головні вимоги Правил техногенної безпеки галузей господарювання, підприємств, установ та організацій.
2. Загальні вимоги до безпечності технологічного обладнання, виробничих процесів, будівель та споруд.

Тема 5. Радіація. Наслідки її впливу на навколишнє середовище, життя та здоров'я людей

1. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини.
2. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я людини.
3. Фактори ризику, групи ризику.
4. Психологічні фактори ризику.
5. Профілактика фізіологічних та психоневрологічних порушень.

Тема 6. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у НС

1. Здоров'я та патологія.
2. Показники індивідуального здоров'я і здоров'я колективу.
3. Гігієнічне нормування впливу шкідливих чинників на організм людини.

Тема 7. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності на виробництві та у побуті

1. Роль своєчасно наданої та правильно проведеної першої медичної допомоги в урятуванні життя і здоров'я потерпілого.
2. Загальні принципи надання першої долікарської допомоги постраждалим.

7. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНІ НАВЧАЛЬНИМ ПЛАНОМ

Індивідуальні завдання не передбачені навчальним планом.

8. СХЕМА НАРАХУВАННЯ БАЛІВ

8.1. Схема нарахування балів для студентів денної форми навчання

Поточний контроль (максимум 60 балів, мінімум 34)								Підсумковий контроль	Сума
Усього	У тому числі за темами								
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		
60	8	8	8	10	8	8	10	40	100

8.2. Схема нарахування балів для студентів заочної форми навчання

Поточний контроль (максимум 60 балів, мінімум 34)								Підсумковий контроль	Сума
Усього	У тому числі за темами								
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		
60	8	8	8	10	8	8	10	40	100

9. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Для визначення рівня засвоювання студентами навчального матеріалу використовуються такі форми та методи оцінювання:

Поточний контроль:

- для студентів денної форми навчання: оцінювання роботи на практичних заняттях, оцінювання відвідування аудиторних занять, виконання аудиторної контрольної роботи.

- для студентів заочної форми навчання: тестування.

Умовою допуску до підсумкового контролю є виконання програми дисципліни «Безпека життя» (відпрацювання всіх практичних занять) і отримання оцінки за виконання завдань поточного контролю не менше 34 балів.

Підсумковий контроль:

- для студентів денної форми навчання: письмовий екзамен;
- для студентів заочної форми навчання: письмовий екзамен.

Організація та проведення контрольних заходів регламентується наступними нормативними документами:

- Положенням про оцінювання результатів навчання студентів;
- Положенням про організацію освітнього процесу у Харківському торговельно-економічному інституті КНТЕУ.

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА (ОСНОВНА, ДОПОМІЖНА)

10.1. Основні джерела інформації

1. Запорожець О. І. Безпека життєдіяльності : підручник для студентів ВНЗ всіх спеціальностей – Київ : Центр учбової літератури, 2014. – 447 с.
2. Зеркалов Д. В. Безпека життєдіяльності : навчальний посібник. – Київ : Основа, 2014. – 364 с.
3. Кіт Л. Я. Основи рятування і збереження життя людини у невідкладному стані / Л. Я. Кіт, Н. В. Наливайко. – Львів : «Друк на потребу», 2017. – 135 с.
4. Охорона праці : навчальний посібник / С. В. Тимошук, С. В. Писаревська, О. Б. Стельмахович, З. М. Яремко. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018. – 430 с.

10.2. Додаткові джерела інформації

5. Атаманчук П. С. Безпека життєдіяльності : навчальний посібник. – Київ : Центр учбової літератури, 2011. – 275 с.
6. Бойко М. Д. Трудове право України : навчальний посібник. – Київ : Центр учбової літератури, 2014. – 392 с.
7. Верховна Рада України [Електронний ресурс] : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. – Станом на 28.08.2019. – Назва з екрану.
8. Державна служба України з надзвичайних ситуацій
9. [Електронний ресурс] : офіційний портал. – Режим доступу : <http://www.dsns.gov.ua>. – Станом на 28.08.2019. – Назва з екрану.
10. Коновалова О. В. Охорона праці. Практикум: навчальний посібник. – Київ : Центр учбової літератури, 2015. – 98 с.
11. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України : офіційний веб-портал. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%8>. – Станом на 28.08.2019. – Назва з екрану.
12. Міністерство екології та природних ресурсів України [Електронний ресурс] : офіційний портал. – Режим доступу : <https://menr.gov.ua>. – Станом на 28.08.2019. – Назва з екрану.